

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Art. unicus. Aliæ partes potentiales justitiæ breviter explicantur

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

Sanctis & Prælati fieri possit, ut eorum reverentia moveat ad ejus observationem, sed ipsa etiam promissio possit ad ipsos immediate dirigi, atque ad eorum cultum & observantiam referri, ut patet in voto solemniquod in nostro Ordine emittitur, in quo sic dicitur: *Promitto obedientiam Deo, & B. Mariæ, & B. Dominico &c.* nihilominus hæc promissio prout fit Sanctis, non habet rationem voti formaliter, sed tantum materialiter, ut docet S. Thomas loco citato art. 5. ad 3. quatenus ut fit verè & propriè votum, debet adjungere tacitè vel expresse alia promissio, quâ promittimus Deo nos id facere quod promittimus Sanctis: & hæc promissio, quæ fit Deo, est votum, & pertinet ad religionem; quæ verò fit Sanctis, non est votum per se, sed materia voti, seu alterius promissionis Deo factæ, & illi veluti materiæ rationem voti formaliter afferentis; unde non cadit sub religione, sed sub dulia, hyperdulia, iustitia, vel fidelitate, ut dicunt Salmanticenses in Tractatu de Virtutibus, exponentes generalem divisionem omnium virtutum. Dicitur tertio hæc promissio fieri Deo, ad ejusdem Dei cultum: quia cum votum sit actus religionis & latræ, est ordinatio eorum quæ quis voverit in divinum cultum & obsequium. Unde existimo quod si quis promittendo Deo perpetuam castitatem, nullo modo intenderet Dei honorem, sed tantum majorem temporalem commoditatem, aut quid aliud, ille non propriè voveret, neque talis promissio esset indispensabilis ab Episcopo, sicut est verum votum perpetuæ castitatis.

24. Juramentum est, attestatio divini numinis, vel invocatio divini testimonii, ad fidem faciendam, promissionemve firmandam. Unde secundum substantiam est actus intellectus, quædamque locutio, quâ Deum vocamus in testem ad confirmandam veritatem, fidelitatemque nostram in verbis & promissis: & quia hujusmodi invocatione profitentur divinam excellentiam, spectat elicitive ad religionem, sicut de oratione & voto diximus. Debet autem juramentum, ut religiosum sit, tria observare, nempe veritatem, iustitiam, & iudicium secundum illud Jeremiæ 4. *Iurabis, vivit Dominus, in veritate, & iudicio, & in iustitia.* Veritas requiritur, quia Deus non nisi verum potest testificari: iustitia, quia non vult suo testimonio alicui iniuste noceri: iudicium, quia Dei testificatio irregularis adducitur super re admodum levi, vel ubi nulla est necessitas.

25. Adjuratio fit cum aliquem ad quippiam faciendum, vel omittendum obtestamur per Deum ipsum, ut ejus amor, timor, aut reverentia efficaciter eum promoveat, ne alioqui videatur non satis magni facere supremam ejus maiestatem, vel ut ejus timorem illi incutiamus. Hunc verò actum pertinere ad religionem patet: quia per se facit ad cultum Dei, quem honoramus hoc ipso quod maiestatem ejus reverenter interponimus, ut alius ejus respectu, vel terrore moveatur. Esse autem esse iustitiam ejus actum, & distinctum ab aliis, dubitari nequit, nisi de duobus, juramento scilicet & oratione. Differt nihilominus a juramento, quia juramentum usurpamus ad nos ipsos obligandos, vel ad aliquid confirmandum per Dei veracitatem & auctoritatem; adjuramus autem, ut alium obligemus aut adigamus ad aliquid faciendum, vel ad quiddam omittendum, propter reverentiam aut terrorem divinæ maiestatis. Ab oratione verò differt, quia adjuratio fieri potest imperando, non deprecando, & tunc altem est actus

A specialis, & omnino diversus ab oratione, quando verò fit deprecando, addit simplici orationi obtestationem.

Ultimus actus religionis est invocatio, seu assumptio divini nominis per laudem: de qua ait S. Thomas 2. 2. qu. 91. art. 1. ubi docet divini nominis laudes, hymnis, canticis, aliisque similibus modis celebrandas esse; non quidem ut Deo, qui cordum est scrutator, quam de ipso habemus opinionem significemus; sed ut nostris, audientiumque animos ad eum amandum, venerandumque excitemus. Et quamvis Deus ut est in ipso, utpote ineffabilis & incomprehensibilis, & propriè laudari valeat, sit major omni laude, secundum esse ejus tamen, qui ab illo in nos proveniunt, possumus ipsum laudare, juxta illud Isaiæ 63. *Laudem Domini annuntiabo super omnibus quæ reddidit nobis Dominus*, ut declarat S. Doctor art. citato in resp. ad 1.

DISPUTATIO IV.

De aliis virtutibus iustitiæ annexis.

Explicatâ definitione religionis, & præcipui ejus actibus, tam interioris, quàm exterioris, breviter agendum est de aliis virtutibus iustitiæ annexis, quæ partes ejus potentiales appellari solent. Unde fit

ARTICULUS UNICUS.

Aliæ partes potentiales iustitiæ breviter explicantur.

Præter religionem, quæ inter partes potentiales iustitiæ primum locum obtinet, plures aliæ assignari solent, nimirum poenitentia, pietas, observantia, obedientia, gratitudo, vindictio, veritas, amicitia, & liberalitas, de quibus ait S. Doctor 2. 2. qu. 101. usque ad 123. præterquam de poenitentia, cujus tractationem rejecit ad quæst. 85. tertiæ partis, ubi etiam nos de illa dicemus.

Post religionem ergo, & poenitentiam, quæ sunt in ordine ad Deum, sequitur pietas per quam parentibus debitus cultus officiumque attribuitur: parentes enim sunt veluti secundarii quidam respectu filiorum, tanquam secundaria principia essentia & vitæ; unde representant filios quodammodo ipsum Deum, qui est primarius & summus omnium Pater. Et ob hanc rationem (ut rectè observat Philo in lib. de Decalog.) post præcepta primæ tabulæ, quæ ad cultum Dei pertinent, primum secundæ tabulæ institutum fuit de honore parentibus exhibendo. Quia verò in consanguineis parentum sanguis invenitur, ideoque pietas aliquatenus quoque ad consanguineos extenditur, tanquam respectus primario illo & fontali jure, quo parentibus obstringimur. Illa quoque respicit patriam: quia hæc etiam aliquo modo est ortus principium, & quia parentes fovet, & opportuna ad orum & educationem præbet. Unde Hierocles dissertatione de obsequiis in patriam, sic ait: *Est patria, per loven, vel alterum quidam Deus, & primus maximusque pater.*

Quare qui nomen ei imposuit, & re ipsa, non temerè patriam nominavit, vocabulo quidem a patre deducto, patriam tamen faminā terminatione, ut ex u-
 pronuntiato tamen faminā terminatione, ut ex u-
 patriam unam ex aequo duobus parentibus colendam
 esse. Praefertur autem omnino est patriam utriusque paren-
 tis, & ne simul quidem parentes ambos par-
 ti majori fieri, sed aequali honore dignari.

Pietatem sequitur observantia, per quam ho-
 mines aliqua dignitate antecellentes, cultu quo-
 dam & honore prosequimur: sicut enim paten-
 tibus & patriis, quia sunt principia naturalis esse
 & educationis, debemus peculiare obsequium
 & cultum, pro quo exhibendo constituitur pie-
 tas; ita superioribus, quia auctores sunt nostrae
 gubernationis & directionis, per leges, per prae-
 cepta, per consilia, per doctrinam, &c. debemus
 specialem honorem, ad quem praestandum po-
 nitur observantia. Nec solum personas in digni-
 tate iam constitutas, a quibus de facto gubernan-
 tur, observantia cultu prosequimur, sed etiam
 omnes virtutes, sapientia, aia, & perfectione in-
 dignes, quatenus ratione talis perfectionis apri-
 sunt nos dirigere, & idonei ad nobis praelucen-
 dum, digni; ad quorum exemplar conformare
 nos nitimur; subindeque honorem & cultum
 merentur, tametsi non tantum, quantum iij qui
 actu nobis impendunt gubernationis benefi-
 cium, polientur; in nos auctoritate & potestate:
 si quidem colendis & observandis artius a-
 stringimur, quippe qui actu in nos conferant
 gubernationis beneficium. Cave tamen ne pu-
 tes observantiam respicere hujusmodi benefi-
 cium, & in ejus compensationem intendere, id
 enim spectat ad gratitudinem. Observantia ita-
 que respicit beneficij illius fontem, seu excellen-
 tiam & dotem, ex qua tale beneficium prodit,
 vel prodire aptum est.

Comes observantiae est obedientia; utraque
 enim respicit superiore, cum hoc tamen discrimi-
 ne, quod observantia illum ut praecellentem
 respicit; obedientia vero ipsū inspicit ut poten-
 tem obligare ad aliquid faciendum, vel prae-
 mittendum; unde per se respicit praeceptum, ut
 praeceptum est, eaq; intentione operatur, ut il-
 lud impleat, subindeque specialis est virtus; quia
 est ad omnium materias se extendat, in omni-
 bus tamen unam inspicit rationem formalem,
 quae est superioris praeceptum, in cuius adimple-
 tione, formalissime ut tali, splendet specialis ho-
 nestas, praeter honestatem ipsius rei praeceptae.

Vis autem praeciendi supponit jas & pote-
 statem regendi, quae ex triplici capite provenire
 potest. Primò ex ratione causae & effectus; nam
 causa naturaliter habet potestatem in suum ef-
 fectum; & hac ratione Deus potest imperare
 omni creaturae rationali, quia est author illius,
 ipsa vero opus Dei & figmentum: idemque suo
 modo competit parentibus in filios. Secundò
 advenit ratione totius & partis, eo quod
 pars naturaliter subit toti, & regatur ab illo; &
 hoc modo Respublica habet auctoritatem &
 potestatem in singula membra. Tertiò provenit
 ex ratione agentis & patientis, vel instrumenti;
 agentis enim est movere & dirigere patientem, si-
 cut & causae principalis suum instrumentum:
 sic marito competit potestas in uxorem, domi-
 no in servum, hero in famulum &c.

Assignantur pro perfecta obedientia tres con-
 ditiones. Prima est quod sit cetera; non quod ho-
 mo non videat quid exequatur, quomodo enim
 aliqui ageret: aut quod temerarie & cetero

A modo irruat in executionem, sive honesta, sive
 illicita sit (id enim longissime abest ab eo qui ex
 virtute, & secundum rectae rationis regulam o-
 peratur) sed quod rationes praecepti, seu moti-
 va quae superiorem induxerunt ad praeci-
 piendum, non perscrutetur, satisque ei sit, quidquid
 praeciatur, dum illicitum esse non constat,
 praeci ab eo qui locum Dei tenet. Unde Gre-
 gorius in 1. Regum lib. 2. cap. 4. Vera obedientia
 nec praepositorum intentionem discutit, nec praecepta
 discernit; quia quod omne vita sua iudicium majori
 subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi praecipitur o-
 peratur; nescit enim judicare quisque perfecte dedit
 obedire. Hanc obedientiam S. Dorotheus doct.

1. sub finem, vocat indiscretam & absque ullo de-
 lectu, quasi diceret exoculatam & ceteram; nam
 oculus mentis est discretio, ut Cassianus collat.
 2. cap. 2. notavit. Eam valde commendat Um-
 bertus lib. 5. de erudit. relig. p. 2. cap. 16. ubi re-
 ctè admonet non posse regularem fieri ut ju-
 mentum apud Deum, nisi, quod alligatis ad
 molam trulatilem volvendam equis solemne
 est, sensus ac judicij sui oculos occlusos, imò, ut
 ipse loquitur, erutos habeat.

Secunda conditio obedientiae est ut sit prom-
 pra ad exequendum, ut nec praeceptum differat,
 nec tergiversetur, neque excuset, nec lentè &
 cum torpore ad opus accedat. Imò praeventio
 praecepti, seu executio actus, quia cognoscitur
 placere superiori, etiamsi nondum praeceptum
 promenti, praestantissimum obedientiae exerci-
 tium continet, estque actus heroicus illius: sicut
 enim qui ante tempus conditum anticipat so-
 lutionem, elicit actum perfectae justitiae, ita qui
 praecipit iustum, elicit verè actum obedien-
 tiae, & quidem perfectissimum. Unde Bernardus
 term. 4. de diversis? Fidelis obediens (inquit) ne-
 scit moras, ignorat tarditatem, praecipit praeci-
 piens; parat oculos visui, aures auditui, linguam voci,
 manus operi, itinere pedes; totum se colligit ut impe-
 rantis colligat voluntatem. Id est ut intelligat quae
 sit ejus voluntas.

Tertia est, ut sit fortis in opere praecepto ag-
 grediendi, & perseverando in illo, ne propter
 rei difficultatem ab obediendo resiliat; exem-
 plo Salvatoris & Redemptoris nostri, qui factus
 est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, ut
 ait Apostolus. Sive qui (ut loquitur Bernardus)
 ne perderet obedientiam, perdidit vitam.

Obedientiam S. Augustinus & D. Thomas
 ceteris virtutibus moralibus praeferre viden-
 tur; eiq; palmam concedere: ille enim lib. 1.
 contra Advers. cap. 14. Obedientia (inquit) ma-
 xima est virtus, & ut sic dixerim omnium origo ma-
 terque virtutum, in ea natura, cui sic datum est arbi-
 trium libera voluntatis, ut eam tamen necesse sit vi-
 vere sub potestate melioris. Ille verò hic quaest. 10. 4.
 art. 3. haec scribit: Per se loquendo laudabilior est o-
 bedientia virtus, quae propter Deum contemnit pro-
 priam voluntatem, quam alia virtutes morales, quae
 propter Deum aliqua alia bona contemnunt. Existi-
 mo tamen illos SS. Doctores non velle praeferre
 obedientiam religioni (praeterquam cum S. Thomas
 hic quaest. 81. art. 6. religionem omnibus virtuti-
 bus moralibus absolute anteponat, sed eam esse
 obedientiam praestantiam arbitrari, ut solis virtuti-
 bus Theologicis, & religioni cedere videatur.

Sexta pars potentialis justitiae est gratitudo, ad
 cuius munus pertinet beneficium ab alio accep-
 tum recognoscere, & pro eo aliquid beneficiatori
 rependere, nempe gratiarum actionem, obse-
 quium,

quum, cultum, vel aliud beneficium. Hoc enim rationi consentaneum est, ut ostendit D. Thomas hic quæst. 106. art. 3. hoc discursu: Omnis effectus naturaliter ad suam causam convertitur, unde Dionysius dicit 1. cap. de divin. nomin. quod Deus omnia in se convertit tanquam omnium causa: semper enim oportet quod effectus ordinetur ad finem agentis. Manifestum est autem quod benefactor, in quantum huiusmodi, est causa beneficiati, & ideo naturalis ordo requirit, ut ille qui suscepit beneficium, per gratiarum recompensationem convertatur ad benefactorem secundum modum utriusque, & sicut de patre dictum est supra, benefactori, in quantum huiusmodi, debetur honor & reverentia, eo quod habet rationem principij.

Tres autem veluti gradus gratitudinis distinguunt ibidem art. 2. Primus est beneficium agnoscere, & memoriâ tenere. Secundus est verbis hoc ipsum declarare, benefactorem laudando, & gratias ei agendo. Tertius, facto, seu rebus aliquid retribuere pro loci, temporis, aliarumque circumstantiarum ratione, sive hoc sit honor & reverentia, sive auxilium, & sustentatio. De gratitudine quam Deo debemus, ob beneficia ab eo accepta, elegantius dissevit Bernardus serm. de quadruplici debito, ubi hæc habet: Cum ei donaveris quidquid sum, quidquid possum, nonne istud totum est sicut stella ad Solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum? Non habeo nisi minima Deo, imò minutissima, corpus & animam, vel potius unum minutum, voluntatem meam; & non dabo illam ad voluntatem illius qui tantus tantillum tantis beneficiis premit, qui totose totum me comparavit.

Septima est vindictio, quæ quodammodo se habet ad mala accepta, sicut gratitudo ad beneficia, quatenus utriusque est vicem rependere: sicut enim gratitudo bonum reddit pro bono, ita vindictio malum pro malo, scilicet malum pœnæ pro malo culpæ; idque ut rectus ordo servetur, & quod extra ordinem recti per culpam prolapsus est, ad illum per pœnam revocetur. Sic Deus peccatores, qui ab ordine pulcherrimo iustitiæ & legum divinarum, per culpam prolapsi sunt peccando, ad ordinem ipsius iustitiæ reducit puniendo; ut nihil in mundo remaneat informe, sed omnia pulchrè suis locis & gradibus adaptentur. Unde Augustinus concione 1. in Psal. 58. Iniquitas omnis, parva, magnave sit, puniatur necesse est, aut ab homine puniente, aut à Deo vindicante.

Sed advertendum est cum Cajetano, hoc peculiare esse in virtute vindicationis, quod persona in qua residet non possit per se ipsam consummare actionem propriam talis virtutis (intellige de consumatione includente etiam actum externum; nam intrinseca bonitas in ipso virtutis subiecto completè habetur) quia materia ejus est malum pœnæ, quod nullus privatâ auctoritate infligere potest: unde executio vindicationis iustitiæ solum debet fieri à iudice, cui est auctoritas puniendi malefactores.

Octava est veritas, seu veracitas, quæ nos facit dicere verum, vel (quod idem est) veritatem & notitiam intellectu conceptam facit nos ad extra fideliter significare, rectè utendo verbis & signis, quæ nobis data sunt ad manifestandum alteri internos conceptus & iudicia, ita ut his exteriora signa conformentur; hoc enim vocatur dicere verum. In quo datur specialis honestas, requirens specialem virtutem affinem iustitiæ: est enim fidelis hæc manifestatio valde necessaria ad humanam societatem, atque adeo debita,

A debito saltem honestatis, his quibus convivimus, & cum quibus conversamur. Ad eam reducitur fides, seu fidelitas in promissis: est enim veritas, seu veracitatis pars, quod factum promissioni respondeat.

Nona est amicitia, seu affabilitas, quæ est virtus, quæ quispiam convenienter se habet ad alios homines in communi conversatione, tam indistinctis, quam in factis, ita scilicet ut neminem verbis aut gestis offendar, & vicissim ipse aliorum dicta & facta sine offensione admittat. Ad quod licet non teneamur debito rigore, bene tamen debito honestatis, sicut tenemur verum dicere, cum fuerit loquendum.

B De hac virtute sic egregie Ambrosius lib. 2. de officiis cap. 7. Nihil tam utile quam diligere, nihil tam inutile quam non amari: nam odio haberi exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus ut cum sedulitate commendemus existimationem opinionemque nostram; ac primum placiditate mentis animi benignitate influamus in affectum hominum: popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea mansuetudine morum, facilitate animi, moderatone præcepti, affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum voce, modesteque adjuvetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in privatis, sed etiam in ipsis Regibus quantum facina blanda affabilitatis profuerit, aut superbia, rotundumque obscurit tumor, ut regna ipsa labefactarent. Quod exemplo Moysis & Davidis quantum ad affabilitatem probat: Quorum ille (inquit) scilicet totius plebis mentes devinxerat, ut plus eum pre mansuetudine quam pro factis admirarentur: istam facili affectus, & mansuetus imperio, ut eum & filii parentes, & parentibus filii anteferebant; indeque sua graviter indignatus contra Ionatham quod apud eum plus valere amicitiam David, quam pietatem paternam iudicabat.

D Ultima pars potentialis iustitiæ est liberalitas, quæ versatur circa divitias, illas ut decet expendendo, & alijs distribuendo: hæc enim non est vera species iustitiæ, sed pars ejus potentialis, seu virtus iustitiæ annexa; quia liberalis dat quod est suum, quodque non debetur alteri, nisi ex quadam honestate seu decentia; iustitia vero præstat alteri quod ei legaliter debetur.

Observanda verò est distinctio actus liberalitatis ab actu beneficentia, vel charitatis, & misericordiae: nam quatenus donatio fit repemendo concupiscentiam pecuniæ, ne ipsa plus æquo ametur, & propterea retineatur, est actus liberalitatis; quatenus fit ex bono affectu in eum cui donatur, est actus beneficentia, vel charitatis; quatenus verò fit ex intentione relevandi miseriam alterius, est actus misericordiae.

DISPUTATIO X.

De fortitudine, & virtutibus illi annexis.

P Ræter virtutes, quæ nobiliores & spirituales animæ nostræ potentias (intellectum scilicet & voluntatem) perficiunt, dantur alia, quæ coercerent, vel rectificant passiones appetitus irascibilis & concupiscibilis, ne bonum rationis impediant, & ab ejus electione & perfectione voluntatem avertant. Ut enim egregie suo more discursit S. Thomas hic quæst. 123. art. 1. Ad virtutem humanam pertinet, ut bonum faciat hominem, &